

◀ ▲ **IDEELT:** I deler av Etiopia fungerer jord- og skogbruk sammen i en fin balanse. Her er åkrene rammet inn av trær som holder på jorda og vannbalansen. Og i nærheten etableres små vedplantasjer, såkalte woodlots som forsyner lokalsamfunnet med ved og litt bygningsmaterialer.

EFFEKTIV OVN: Etter at Ehtnesh fikk ny oven i kjøkkenet sitt, sparer hun tre av fire vedturer i måneden. Nyvunnet tid går med til arbeid på åkeren og kurs for ny kunnskap som også gir innflytelse.

Jordas utfordringer i et nøtteskall

Etiopia: 110 millioner mennesker lever av et landareal som er rundt tre ganger så stort som Norge. 85% av disse er bønder med avlinger som stadig trues av hardere regnskyll og lengre tørkeperioder. Kan kvinner og trær skape ny bærekraft?

TEKST OG FOTO: LINE VENN, KOMMUNIKASJONSSJEF I NORSKOG

– Temperaturen øker. Regntiden har forandret seg. I år falt det altfor mye regn på én gang. Men ofte er det for lite, som under tørken i 2015. Vi jobber hele tiden med å tilpasse oss endringene, forteller Ehtnesh, ei ung

dame i landsbyen Serawudi i Amhara-regionen nordvest i landet.

AREALENE SKVISES

Området Ebinat i Amhara er opprinnelig ganske rikt, men stadig mer

desperat intensiv bruk av arealene skviser jorda som trenger mer næring. Belter med trær og skog og røtter som hindrer at jorda vaskes bort av regnskyllene, skvises også. Trær som holder på fuktigheten,

demper vind, produserer lauv som før til dyra, ved til matlaging og stolper til husbygging, er nesten borte i dette området. Ingen har råd til å bruke jorda til annet enn matproduksjon for morgendagen. Dermed ligger åkrene ubeskyttet under den nådeløse sola.

TRÆR HJELPER

Noen steder spirer små planter som er satt i jorda med nennsom hånd. Dyrket i lokale planteskoler med håp og mål om en mer bærekraftig fremtid. I Serawudi har Norwegian Forestry Group (NFG) etablert en lokal planteskole som hadde sin første fulle sesong nå i år. Her ble 700 000 planter dyrket fram i veksthus og satt ut i tre nærrområder mellom juni og august. – Dette blir trær til de lokale bøndene som leplanting for åkeren, suppleringsplanter i degradert skog som man prøver å gjenetablere, trær til små vedplantasjer (såkalte woodlots) for lokalt bruk og til noen større kommersielle plantasjer som skal generere økonomiske verdier. Og ikke minst

små trær familiene kan ha glede av rundt husene sine, – fortrinnsvis frukttrær, forteller Yeshanew Ashagrie Abitew som er lokal prosjektkoordinator i Serawudi og har fulgt plantene fra frø til planting under årets sesong.

I Serawudi har Ehtnesh satt to trær i sin lille «hage» på 10 kvadratmeter

KUNNSKAPSPREDER: Titkesh Alemis leder Amhara Women's Association som har rundt 1,7 millioner medlemmer, ifølge Alemis. AWA er en effektiv spredder av kunnskap og kurs til kvinner på landsbygda, og sprer gjerne NFGs budskap om bærekraftig bruk av jorda og mer planting av trær.

utenfor huset. Hun viser meg stolt de små spirene mellom høner og kyllinger, ved siden av trauret med maisavling fra egen åkerlapp. Det er høstingstid i Etiopia. Regntiden er akkurat over og mellom september og november er det full aktivitet på alt av åkerland. I Serawudi høster Ehtnesh og venninnene Amaru, Belaynesh, Lime og Asnaku både hvete og det lokale kornslaget teff, samt grønnsaker som mais, bønner, løk, hvitløk og tomater.

SPARER VEDSANKING...

Ehtnesh og venninnene har også fått mer tid til å arbeide på jorda sammen med mennene sine siste tiden. En effektiv matlagingsovn sparer dem nemlig for tre av fire vedsankings-turer i nærrområdet. Åpne bål er den vanligste måten å tilberede mat på i Etiopia, men de tørre kvistene og kumøkka svis fort av med full trekk. Den nye ovnen sørger for å begrense trekken til ilden der matpanna varmes, mens den varme røyken kanali-

EROSJON OG BEITE: Etiopia har enda flere dyr enn mennesker. Og et av problemene er at disse gnager seg helt ned til røttene. Det fører til erosjon. Her er regntida akkurat over, og med åtte måneder med tørke foran seg kan det bli skrint...

seres til «et bluss» der kaffe eller vann kan varmes samtidig. Da trengs bare en fjerdedel så mye ved. Ehtnesh viser fram sin nyinstallerte ovn i kjøkkenavdelingen sin. Nå slipper hun med to vedturer i måneden. Hun skryter også av at hun ikke forgiftes av røyken fra det åpne bålet mer.

... GIR RINGVIRKNINGER

Ovnene er også et av NFGs prosjekter. – Vi ser at kvinnene er drivkraften på den etiopiske landsbygda. Blir hverdagen enklere for dem frigjøres mer tid til å drive jorda, men også til overskuddsprosjekter som birøkt og treplanting. Derfor har vi i NFG satt damene i Serawudi i gang med å støpe ovner i sement for salg, forteller Abitew.

Damene er stolte over produksjonen. – Vi har støpt 28 ovner den siste

tiden og 18 av dem har vi solgt, forteller Ehtnesh' venninne, Amaru. Meningen er at ovnene skal gi en liten inntekt til damene og kanskje litt mer økonomisk frihet. Spart tid på ved-sanking gir også rom for litt «cafe-virkosomhet» som også gir litt ekstra i lomma. Men det er et stykke til «økonomisk frihet». Ehtnesh forteller at det som kommer inn, styrer mannen i familiens felles økonomi.

MER KUNNSKAP TIL KVINNER

Sannsynligvis noe annet enn det hun lærer av representanter for Amhara Women's Association (AWA). Organisasjonen har 1,7 millioner medlemmer og arbeider for kvinners forhold i Etiopia, på alle plan, og særlig på det praktiske helt lokalt. – Vi har hatt besøk fire ganger siste året. På kurs får vi undervisning i alt fra mer effek-

tive dyrkingsmetoder til økonomi og rettigheter, kvinnehelse etter fødsel, familieplanlegging og prevensjon, forteller Ehtnesh.

Etiopia har drevet program for familieplanlegging siden FN's befolkningskonferanse i Kairo i 1994, da man erkjente at befolkningsveksten hadde kommet ut av kontroll og tiltak måtte settes inn. Svaret ble å bruke kvinners helse som inngang. Siden den gang det blitt arbeidet med å øke kvinners kunnskap om egen helse, hva hyppige fødsler og farlige aborter gjør med dem og hvordan prevensjon kan bidra til mer kontroll og bevisste valg.

GOD SPREDNINGSKANAL

I Amharas hovedstad, noen timers bilkjøring unna, har AWA kontor. Her sitter Titkesh Alemis som har ledet organisasjonen i 20 år og kjen-

ner godt til programmet for familieplanlegging. Hennes organisasjon er nemlig et godt egnet medium for å spre informasjon til kvinner lokalt. Alemis forteller at organisasjonen er drevet på frivillig basis av lokale kvinner som har som oppgave å spre kunnskap til sine medsøstre på landsbygda. Derfor reiser de ut og holder kurs i landsbyene der damene bor. Kursholderne får selv opplæring av fagfolk gjennom staten.

Men ikke bare om kvinners helse og familieplanlegging. Strukturen brukes også for å nå ut med annen kunnskap som kan lette de etiopiske kvinnenes tilværelse. Det har NFG skjont. Derfor har organisasjonen engasjert AWA til å spre kunnskapen om bærekraftig landbruk gjennom sitt nettverk.

TRE STRATEGISKE MÅL

Jobben NFG gjør i området harmonerer nemlig godt med AWAs mål, mener Alemis:

– Vi har tre strategiske mål. Det er at kvinnene får mer innflytelse på avgjørelser som tas i landsbyene. At de på sikt kan få mer økonomisk frihet. Og selvsagt mer kontroll over egen helse og hverdag. NFGs prosjekt bidrar faktisk direkte til dette fordi prosjektet bruker kvinnene til å skape naturressurser, ved å produsere og plante trær og restaurere og skjøtte skog. Dessuten virker ovnsprosjektet og planting av de såkalte «woodlotsene» direkte inn og frigjør tid i kvinnenes hverdag. Dermed får de tid til å delta i matproduksjonen på åkrene, noe som gir dem mer å si når det diskuteres utvikling og utfordringer knyttet til den. Kunnskap kan de hente fra voksenopplæringskurs som vi tilbyr og som de også nå har frigjort tid til å delta på. Direkte inntekt gjennom salg av

ovner kan også gi større økonomisk frihet, forteller Alemis som derfor er glad for samarbeidet med NFG.

BÆREKRAFTIG BRUK AV LAND

I samarbeid med NFG tilbyr AWA nå kurs i mer effektiv og bærekraftig bruk av landarealene. – Å bruke jorda bærekraftig handler først og fremst om holdninger, kunnskap og gode verktøy og teknikker. Vi lærer kvinnene å bruke bedre frøkvaliteter og mer klimatilpassete artsvarianter, og at gjødsling og sprøyting kan øke produksjonen. De lærer å lage egen kompost, å luke effektivt og hvordan man kan unngå erosjon. Da kan man dyrke på terrasser og plante trær rundt åkerlappene som beskyttelse både mot vann og dyr. Noen steder blir det riktig å plante trær permanent der skogen har vært ødelagt. Slik kan man bygge opp igjen skog som på sikt kan brukes bærekraftig til husdyrfôr, ved og bygningsmaterialer.

Det er både bra for vannforsyningen, gir inntekter og er bra mot klimendringene, understreker Alemis.

Hun tror at agroforestry er helt nødvendig for en bedre bruk av arealene. – Vi har jo ikke mer jord enn vi har, den kan ikke strekkes. Derfor må vi prøve å være mer effektive og øke produksjonen. Og kvinnene arbeider hardt på den etiopiske landsbygda og vet hvor skoen trykker. Derfor er de nøkkelpersoner, mener Alemis.

FREDSPRIS TIL AHMED OG KVINNENE

Det tror også statsminister Abiy Ahmed. Halvparten av representantene i regjeringa hans er nemlig også kvinner. – Kvinner er mindre korruperte enn menn. Kvinner vil bidra til å gjenopprette fred og stabilitet, de har høy arbeidsmoral og de vil i større grad enn menn være en drivkraft for for-

TRO PÅ KVINNENE: – Kvinner vil bidra til å gjenopprette fred og stabilitet, de har høy arbeidsmoral og de vil i større grad enn menn være en drivkraft for forandring, sa statsminister Abiy Ahmed da han ga kvinner noen av de tyngste ministerpostene under regjeringdannelsen i fjor. I år fikk han fredsprisen. Her gratuleres han i bybildet i hovedstaden Addis Ababa.

andring, sa Ahmed da han ga kvinner noen av de tyngste ministerpostene ved regjeringdannelsen i fjor. I år fikk han fredsprisen.

Alemis heier på Ahmed: – Dette er en pris til hele etiopiske folket. Vi er stolte av oppmerksomheten og den vil bety mye fremover. Og med så mange kvinner i posisjon, vil det bli mer fokus på «kvinnesaker». Når kvinner får innflytelse og makt i politikken, håper vi at flere kvinner på landsbygda også får det bedre, sier Alemis, som ser optimistisk på fremtiden. – Den økonomiske veksten i Etiopia har vært svært god den siste tiden. Levevilkårene har endret seg mye de siste fem årene. Globaliseringen har bidratt med ny teknologi og penger til utstyr, og eksporten vokser. Så det ligger til rette for en god utvikling, konstaterer hun. •

NFG I ETIOPIA: Fv. Øystein Aasaaren i NORSKOG er norsk kontakt på prosjektet, Kamel Chorfi er prosjekt-koordinator i Etiopia, Yeshanew Ashagrie Abitew er lokal prosjektkoordinator i Amhara og Ola Gram Dæhlen er Det norske Skogselskaps representant som også arbeider en del operativt i Etiopia.

– Folk må få lyst til å ta initiativ!

Etiopia har satt seg mål om å restaurere 15 millioner hektar skog før 2030. Det skal bidra til det globale målet på 350 millioner hektar, som avtalt på FNs klimamøte i New York i 2014. Til dette målet bidrar norske bistandspenger, blant annet gjennom Norwegian Forestry Group (NFG).

TEKST OG FOTO: LINE VENN, KOMMUNIKASJONSSJEF I NORSKOG

I Amhara-regionen, nordvest i Etiopia, drives et prosjekt for skog- og landskapsrestaurering i samarbeid med lokale organisasjoner, med mål om å få opp trær. Underveis innser man at veien dit må gå gjennom tomatplanter, kurs for kvinner, «skoleskogdager» og støping av vedovner.

HOLDNINGSENDRINGER

– Vi ser at skal vi lykkes med å få plantet et visst antall trær som faktisk også får vokse opp i Etiopia, må vi

jobbe med holdningsendringer og å etablere initiativ. Det tar tid, forteller Kamel Chorfi. Han styrer hele prosjektet i Etiopia for norske NFG og har liknende erfaringer fra Sentral-Asia, hovedsakelig Kirgisistan. – Vi trodde det var trådt å jobbe i Sentral-Asia, men da vi kom hit fremsto systemet i Kirgisistan som vel-smurt, forteller Chorfi om starten, med en del kjepper i hjulene for det vi i Norge vil kalle effektiv drift av prosjektet. Men kaster man et blikk på

alle de uferdige byggene under oppføring rundt i hovedstaden Addis Abeba, – som tar både fem og ti år å fullføre, kan man forstå hvorfor ting tar tid og at holdningsarbeid blir så viktig.

MER MANGFOLD OG BÆREKRAFT

– Det er jo ikke bare å gå ut og plante trær. De store utfordringene er sosio-økonomiske. Nesten alt land i Etiopia er dyrket opp og i bruk. Da er det menneskene som blir hovedutfordringen

og samtidig porten til å lykkes. Og de fleste etiopiske bønderne er vant til å drive som man alltid har gjort – et monotont landbruk med få arter. Det er vekster til eget bruk, dyrehold og noen eucalyptustrær. Brød i morgen er selvsagt viktigst. Men resultatet er et stadig mindre bærekraftig jordbruk som utarmer jorda. Vi prøver å introdusere mer mangfold og bærekraft. Men det må gjøres i småskala. Og vi må nå inn til folk, røre ved noe i dem som får dem til å ønske å gå i riktig retning. Derfor jobber vi med små steg, og satser på å vise frem og demonstrere hvordan man gjør det. Og kommer vi over nøkkelpersoner som viser seg å ta initiativ, griper vi dem begjærlig med begge hender. Det er gull å samle disse, sier Chorfi som konstaterer at det ofte dreier seg om kvinner.

BØR IKKE VÆRE GRATIS

Og nøkkelen er at folk får eierskap til tiltakene, tror han. Derfor vil han

ikke gi bort planter, slik staten gjør. Han vil at folk skal betale litt for dem, og aller helst dyrke dem fram selv. – Det er derfor vi har etablert mindre planteskoler der folk bor, der kan de selv produsere planter i gangavstand fra der de skal dyrkes. Som i Serawudi. Det samme gjelder ovenne som kvinnene støper og selger. Betaler folk en slump, verdsettes de mer og blir tatt bedre vare på. Det handler om å skape initiativ, treffe de rette folkene som er åpne for forandringer og kan skape forskjellene. Vi tror at bare sånn kan vi skape en bærekraftig endring på sikt. Men det tar jo tid å gå de små, men stødige stegene, innrømmer Chorfi som foreløpig jobber fram mot 2020. Prosjektet er i første omgang treårig. Men han håper det blir forlenget. – I en samfunnsstruktur som i Etiopia trengs det tid for å oppnå gode resultater – og holdningsendringer tar jo uansett tid, innrømmer den utålmodige, men stødige prosjektkoordinatoren. •

SNART KLARE: Skogselskapets direktør Trygve Enger viser fram produksjon av eucalyptusplanter ved en plateskole nær Gondar i Amara-regionen. Foto: Tore Molteberg

FAKTA NFG

NFG (Norwegian Forestry Group) er en overbygning for felles salg av norsk skogkompetanse, med lang erfaring fra Øst-Europa, Afrika, Asia og Latin-Amerika. Nettverkssamarbeidet driftes av NORSKOG som har med seg NIBIO, Skogkurs og Det norske Skogselskap.

NFG tilbyr internasjonale konsulent tjenester, utvikler og gjennomfører prosjekter med mål om mer bærekraftig skogbruk og passende naturressursforvaltning. NFG stiller med kompetanse fra frø til endelige treprodukter, fra miljøvern til kommersiell utnyttelse av skog i et langsiktig perspektiv. Og skreddersyr prosjekter og ekspertgrupper etter behov til offentlige og kommersielle kunder.

Kilde: NFG

FAKTA Restaurering av skoglandskapet i Etiopia

I november 2017 inngikk NFG en avtale med den norske ambassaden i Etiopia om et treårig prosjekt for skogreising i Etiopia. Landet har svært mange beitedyr, det gir et sterkt press som fører til at vegetasjonen beites helt ned. Trærne er allerede hugget ned og uten trær som beskyttelse tørker vegetasjonen ut og blir svært utsatt for erosjon når regntiden setter inn. Mye av jordsmonnet vaskes ut fra landbruksarealene og ender opp i vassdragene. NFGs oppgave er å utarbeide arealbruksplaner, hvor lokale behov for både beiteinteresser og skogreising skal ivaretas. Flere norske miljøer er involvert i prosjektet. Sammen med NORSKOG deltar også NIBIO med sitt forskningsmiljø, Skogkurs med sin formidlingskompetanse og Det norske Skogselskap med sin erfaring fra planteskole drift. Det norske prosjektet på drøyt 50 millioner kroner og, inngår i en større satsing hvor også danske fagmiljøer innen blant annet planteforedling er med. Den samlede satsingen er på mer enn 800 millioner kroner.